

**משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי
הפיקוח על תכניות לימודים ייחודיות**

שם ביה"ס/המוסד: מקיף ב' (בשיתוף המכללה למינהל)

שם התכנית הייחודית: משפטים

תחום הדעת: מדעי החברה

מספר יחידות הלימוד: 5

סמל מוסד: 440073

יחידה 5: המשפט העברי

מטרת הקורס בכלליות ותיאורו:

מטרת הקורס להביא לידיעת התלמידים את המערכת הנורמטיבית של המשפט העברי המסדירה את כל ההיבטים של חיי היום היום הן במישור העברי והן במישור הציבורי, התלמידים יכירו את מקורותיה, וההתפתחות הרבה של המשפט בתקופות השונות. בחלק הראשון של הקורס נידונים מאפיינים חשובים של המשפט העברי החולקים על כל תחומי ההלכה: מהות המשפט העברי, דין ויושר, משפט ומוסר, ניסוח החוק (פורמליסטיות) וכו'... ובחלק השני: סוגיות ספציפיות מתחומי המשפט השונים זה נהנה וזה לא חסר, כופין על מידת סדום, חוזה בלתי חוקי, עשיית דין עצמי, שליחות וערבות.

משקל הקורס: 3- ש"ש

ציון: 20% עבודות הגשה במהלך השנה.
80% מבחן סופי.

פרטי נושאי הקורס התכנים והמטרות הקוגניטיביות והגשיות:

מבוא למשפט עברי:

במבוא למשפט העברי התלמידים יבינו שהינה מערכת נורמטיבית חיה ונושמת, יכירו את היקף התחום בו עוסקת, ידעו להבחין בין החלק המשפטי- הנורמטיבי לחלק האגדי יבינו את הצד המשותף בין הלכה "דתית" והלכה "משפטית" במשפט העברי וההבחנה ביניהם. יכירו את מקורותיה השונים של המשפט העברי. ("ידעו להבחין בין "מוסר" ו"משפט" והכרה בשילוב משמעותי של המוסר במשפט העברי). הכרת פירמידת הסמכויות והבנה בערך הסמכות המשפטית כגורם קובע ובלעדי אף בניגוד ולאמת אלוקית. הכרת הגישות השונות בשאלה האם יש אמת משפטית אחת?

מושגי יסוד:

קודיפיקציה, חקיקה ראשית, חקיקה משנית, נורמטיבי, אגדה, הלכה, משפט אזרחי, פלילי, בעלות, חוזה מותנה, מעשה הבא בעבירה, חוקי עזר. תורה שבכתב, משנה, תלמודים, מדרש הלכה, שו"ת, אמת עובדתית, אמת משפטית, הלכתא כבתראי.

ביבליוגרפיה:

- * מ. אלון, **המשפט העברי**, הוצאת לי"ל מאגנס, ירושלים, תשל"ח. ע"מ 129-133, 143-1581,
- 158-170, 211-222, 222-236.
- * **מלכים**: א', ג', כח'.
- * **דברים**: ח' - יא', כא', יז'.
- * **יהושע**: ו', טו'.
- * **רמב"ם: הלכות ממרים**, א': הלכות א' – ב'.
- * רמב"ן, **דברים** יז', ח'.
- * ר' יוסף אלבו: **ספר העיקרים** מאמר ג' פרק כג'.
- * רמ"א, **שו"ע חושן משפט**, כה', ב'.
- * **בבא מציעא**, נט', עב'.

מאפייני המשפט העברי:

בחלק זה התלמידים יכירו ויפנימו את המאפיינים הייחודיים למשפט העברי. ידעו להבחין בין "מוסר" ו"משפט" ויכירו בשילוב המשמעותי של המוסר במשפט, תוך הדגמה ממקורות המשפט העברי. יבינו בקיום ההתנגשות בין משפט (דין) ויושר וידעו להבחין בין יושר איש לציבור בענין זה. כמו כן יכרו את הגישות השונות להתנגשות זו. יבינו את הצורך בהתפתחות תמידית של החקיקה במשפט העברי, והדגמת החקיקה החדשה בתקופות השונות. יכירו ת הניסוח המאפיין את המשפט העברי, כדווקני (פורמאליסטי) ויבינו את היתרונות והחסרונות שבו, כתיבת חוקים בצורה פומלית ובצורה עניינית.

מושגי יסוד:

פוניביסטי, דיספוזיביסטי, פיקציה, הוראת-שעה, גזירות, תקנות מטלטלין, יפוי-כוח, הוצאה לפועל, ביגמיה, נישואי בוסר, שלום הציבור, תקנת הציבור, פורמליסטיקה (דווקני), הלכה למשה מסיני, לפני משורת הדין.

ביבליוגרפיה:

מאמרים:

- * דר' א. הכהן, **רחמנא ליבא בעי**.
- * דר' ש. אטינגר, **משפט ומוסר**.
- * **ויקרא: ט', טו'**.
- * מדרש מכילתא, **שמות: ה', כ'**.
- * **בבא מציעא**, דף ל', ע"א.
- * מ. אלון, **המשפט העברי**, ירושלים, 1973. ע"מ 126-170.
- * **בבא קמא**, צ"ט, ע"ב.
- * רמב"ם, **הלכות דעות**, פרק א', ב'.
- * רמב"ם, **מורה נבוכים**, פרק ל"ד הוצ' הרב קוק, ירושלים, תשל"ג.
- * **בבא מציעא**, ל"ט, ע"א.
- * **כתובות מז'**, ע"ב.
- * משנה: **כתובות ד'**, י"א.
- * משנה: **בבא קמא י'**, ג'.
- * תלמוד ירושלמי, **בבא קמא**, י', ה', ג'.
- * **גיטין: נה'**, ע"א.
- * רמב"ם- **הלכות חובל ומזיק**, פג', א', ג'.
- * תוספתא, **גיטין**, ד', ו'- ז'.
- * משנה: **סנהדרין ד'**, א'.
- * רמב"ם: **הלכות עדות**, ז', א'.
- * משנה: **שבועות ז'**, א'.
- * **דברים: ו'**, ז'- ה'.
- * רמב"ם: **הלכות שכנים**, יב', ה'.
- * **בבא מציעא** : טז' ע"ב.
- * רמב"ם: **הלכות אישות**, כא', ט'.
- * **כתובות: לא'**, ע"ב.
- * **אוצר הגאונים: ע"מ 210**

- * רמב"ם, **הלכות שלוחין ושותפים**, ג', ז'.
- * **שמות כב'**, כד- כו'.
- * רמב"ם: **הלכות מלווה ולווה**, א', ז'. פרק ב', ב'.

- * יבמות: סה', עא'.
- * דברים: כד', א'- ב'.
- * שו"ת, מהר"מ מרוטנברג. קריבונא, רצא'.
- * חוק הגנת הדייר (נוסח משולב) התשל"ב 1972, 260
- * חוק מקרקעין, התשנ"ט 1969 סע' 18.
- * פס"ד 41680/05, עמהאן מירב נ' פארק נחשונים
- * שמות: כב', ב'.
- * משנה: בבא קמא- ו', ד'.
- בבא בתרא- ב', ו'.
- כתובות- יב', ד'.
- עא' 350/77 כיתן נ' שרה וייס ואח', פד"י לג' 1979 812-785
- * רמב"ם: משנה תורה: הלכות מאכלי אסורות, ב', יא'.
- * משנה: בבא בתרא, ג', א' + דף כט', סא'.
- * משנה: מנחות ב', ד'. מ' זילברג, כך דרכו של תלמוד, ירושלים, 1964. ע"מ 59-45.

סוגיות במשפט העברי

סוגיה א': זה נהנה וזה לא חסר

התלמיד יבין את העיקרון המוסרי- משפטי: " זה נהנה וזה לא חסר" ויוכל להשתמש בו נכון באירועים נתונים. יבין את הנימוקים האפשריים להחלת העיקרון הזה, נעסוק גם בהתנגשות בין הזכות הקניינית של האדם לבין הזכות המוסרית. התלמיד ידע להבחין בין הגישה של המשפט העברי למשפט הישראלי.

מושגי יסוד סוגיה א'

הנאה, זכות קניינית, זכות חוזית, הנאה ישירה, הנאה עקיפה.

ביבליוגרפיה

סוגיה א': בבא קמא: כ', עא'
 רמב"ם: הלכות גזילה ואבידה, ג', ט'
 שו"ע, חושן המשפט, כג', סע', ב'.

סוגיה ב': עשית עושר ולא במשפט

התלמיד יכיר את החוק הזה, וידע את השתלשלותו. יבין את הצדק החברתי- מוסרי בחוק זה ויבין את אופן יישום החוק הזה במקורות התלמודיים. התלמיד יידע להבחין ביישום המשפט העברי, בסוגיות השונות בין מצב של השבחת רכוש מוחשית למניעת נזק.

מושגי יסוד סוגיה ב'

עשית יושר ולא במשפט, פורע חוב, מניעת נזק, שבחת רכוש, מבריה ארי מנכסי חברו.

ביבליוגרפיה

סוגיה ב': חוק עשיית עושר ולא במשפט, תשל"ט 1979.
משנה: כתשבות ג', ד'.
בבא מציעא, קא', עא'.
בבא קמא, נח', עא'.

סוגיה ג': כופין על מידת סדום

התלמיד יבין את ההגדרה של העיקרון המשפטי הזה ויכיר ביכולת של חז"ל לכפות התנהגות מוסרית או להמנע מהתנהגות בלתי מוסרית אף אם היא חוקית. התלמיד ידע את סעיף 14 לחוק המקרקעין, הקשור לעקרון הנ"ל ויבין את השמוש בעקרון המשפטי התלמודי, בפסיקה ישראלית.

מושגי יסוד סוגיה ג'

מידת סדום.

ביבליוגרפיה

סוגיה ג': בבא בתרא: יב', עב'.
רוקר רעא' 6339/97 רוקר נ', סלומון, פד' נח' (1)
סעיף 14, חוק המקרקעין, התשנ"ט, 1969.

סוגיה ד': חוזה בלתי חוקי

התלמיד יכיר את המצבים העיקריים לחוזה בלתי חוקי. ידע להבין ולהבחין בין 3 הגישות: האנגלית, הישראלית והמשפט העיברי. יבין את הגורם ההרתעתי בחוק זה, התלמיד ידע את החוקים הישראליים הקשורים לכך: סעיף 20 לחוק המקרקעין + סעיפים 30,31 לחוק החוזים. התלמיד יבין את השימוש בחוקים אלה בפסיקה ובתלמוד.

מושגי יסוד סוגיה ד'

חוזה בלתי חוקי, גורם הרתעתי, תוקף החוזה, אגב ביצוע, מטרת ביצוע עבירה.

ביבליוגרפיה

סוגיה ד': חוק המקרקעין התשכ"ט, 1969, סע' 20.
בבא מציעא, איזהו נשך.
חוק החוזים, התשל"ג-1973, סעיף 20,30,31.
פסד' הוארד נ' מיארה, לה' (3), 505.
פסד' אדרעי נ' גדליהו לו' (4), 281.

סוגיה ה' - עשיית דין עצמי

התלמיד יבין את ההגדרה ותכולת החוק - סעיף 18, א', ב' + 19 לחוק המקרקעין. ידע להבחין עפ"י המשפט העברי, בין מקום שיש הפסד למקום שאין הפסד. יכיר את העילות והתועלת בביצוע דין עצמי על- פי חוק. יבין את השימוש בחוק זה, במקורות התלמודיים ובפסיקה הישראלית.

מושגי יסוד סוגיה ה'

דין עצמי, השגת גבול.

ביבליוגרפיה

סוגיה ה': חוק המקרקעין, 1969, תשנ"ט, סעיף 18, 19.
בבא קמא, כד' עב'.
שו"ת חוות יאיר, סימן קס"ה.
בבא מציעא, קא', עב'.
רמב"ם, הלכות שכירות, ז', נ'.
פס"ד רוזנשטיין נ' סלומון, לח' (2), 1984, 135-125.

סוגיה ו' - שליחות:

בנושא זה התלמיד יבין את ההגדרה בחוק הישראלי וידע את תכולת חוק השליחות סע' 2, 1, 6. ואת התאוריות בדבר מהות השליחות במשפט הישראלי ובמשפט העברי. התלמיד יבין את האחריות של השליח בחריגה מהרשאה ובפעולה ללא הרשאה, במשפט העברי והישראלי. התלמיד יבין את יישום החוק במקורות התלמודים ובפס"ד הישראלי.

מושגי יסוד סוגיה ו'

תורת הזיהוי, תורת הכוח. פיקציה של דין. פעולה ללא הרשאה, חריגה מהרשאה, זכין לו לאדם שלא בפניו.

ביבליוגרפיה

סוגיה ו': חוק השליחות, תשנ"ה - 1965, סעיף 1, 2, 6.
ש. אטינגר, פרקי שליחות במשפט העברי, הוצאת המכון לחקר המשפט העברי, תשנ"ט.
תוספתא, קידושין פרק ד' הלכה א'.
כתובות, צח', עא', עב'. צט', עא'.
רמב"ם, הלכות שלוחין שבדין, פרק א' הלכה ב'.
קידושין, מב', עא' - פס"ד פרמונסקי נ' סנדרוב, פד', כד' (2), 254.

סוגיה ז' - ערבות

יבין את הגדרת החוק ויכיר את **חוק הערבות**, סעיף 1+2. יבין מכוח מה נוצרת ערבות. ידע את מהות האחריות של הערב במשפט העברי. לעומת המשפט הישראלי. מכוח מה נוצר זכות שפוי לערב ששילם, ומה מידת האחריות במצב של מס' ערבים. יישום החוק ועקרונות הערבות במקורות התלמודיים ובפסיקה.

מושגי יסוד סוגיה ז'

ערבות, הודאה, התחייבות מותנית, זכות שיפוי, חוק קוגנטי, המחאת זכות, חוזה מכללא, נישא, ריבוי ערבים לחוב אחד.

ביבליוגרפיה

סוגיה ז': ש. אלבק, **דיני ממונות בתלמוד**, הוצאת דביר, תשל"ה.
חוק הערבות, תשנ"ז 1967, סעיף 1,2.
רמב"ם, **הלכות מלווה ולווה**, פרק כה' הלכה ד'.
בכורות, מח', עב'.
פס"ד, **פקיד השומה חיפה נ' גולדשטיין**, מא'(1), 835.

תכנית לימודים יחידה 5

נושא	נושאי משנה	מס' ש"ש	מטרות פרטניות	מושגים מרכזיים	דרכי למידה	בבליוגרפיה	דרכי הערכה
המשפט העברי	- מהות המשפט העברי. - הגדרה.	2	- הכרת המשפט העברי במערכת המשפטית, חיה ומפותחת.	קודיפיקציה. חקיקה ראשית, חקיקה משנית.	הרצאה		
- הלכה	- תחומי עיסוק שלה. - הלכה אגדה יחסי גומלין.	2	הבנה כי ההלכה מקיפה את כל תחומי החיים. הבנת ההבחנה בין החלק הנורמאטיבי של ההלכה לחלק האגדי-סיפורי	נורמאטיבי, אגדה.	הרצאה + דיון (הדגמה)		
- משפט	- הגדרה במשפט העברי ובמשפט מודרני.	1	הבנת המושג "משפט", והבנת ההבחנה בהגדרתו בין המשפט העברי והמודרני	הגדרה ע"פ המקורות (עבודה בזוגות)	-מלכים א', ג', כח'. - דברים כא', יז'. -יהושע ו', טו'.		

		הצגת אירועים (הבחנת אזרחי/פלילי)	אזרחי, פלילי.		1	דיני ממונות דיני נפשות	- דין
		הרצאה (הדגמות כל אחד מהגורמים המשותפים, וכל אחד מהגורמים השונים)	שליחות (שלוחו של אדם כמותו), בעלות.	הבנת התלות בין ה"דתי" ל"משפטי" במשפט העברי. הבנת הקושי שבתלות הזו בשיח הציבורי.	2	- המשותף להלכה "דתית" והלכה "משפטית" א. עקרונות משפטיים משותפים. ב. תלות הדדית. ג. סיוע הדדי והשלמה.	- איסורים (איסורא)
			- חוזה מותנה (מתנה על מה שכתוב בתורה) - מעשה הבא בעבירה.	הבנת הגישה המחמירה כלפי ההלכה ה"דתית" בהשוואה להלכה "משפטית".	2	<u>הבחנה: הלכה</u> <u>"דתית" והלכה</u> <u>"משפטית"</u> א. חופש התנאה. ב. חוזים אסורים. ג. דינא דמלכותא דינא.	
	מאמר 1 "רחמנא ליבא בעי". עו"ד דר' אביעד הכהן. מאמר 2	הרצאה + <u>עבודה</u> <u>בזוגות</u> : שאלות מנחות (מאמר)	פוזיביסטי – דיספוזיביסטי	הבנת ההבחנה בין "מוסר" ל"משפט". הכרת הגישות השונות בצורך	2	- ההבדל המהותי במשפט המודרני: גישות: קלזן –	

	משפט ומוסר/ דר' שמשון אטינגר. - ויקרא ט', טו'.			בשילוב מוסר במשפט.		הארט. -הבחנה מוסר אישית חברתי. - יחס משפט ומוסר בעולם ההלכה: א. מקור משותף. ב- <u>עקרון</u> : לפנים משורת הדין: 1. מקור העקרון (דרישה כללית) 2. שמוש בעקרון בתלמוד באופן פרטי. 3. הלכה ומעשה בתלמוד.	משפט ומוסר
	- מדרש שמות ח', כ'. - בבא מציעא דף ל', לו', עא'. - בבא קמא צט', עב'. - רמב"ם הלכות דעות, פרק א' הלכה ב'.			הכרה בשילוב המשמעותי של המוסר במשפט העברי.	3		
		הצגת חוקי עזר ותקנות בי"ס ומציאת שרשרת האצלת הסמכויות בהם.	הריבון המחוקק, חלקי עזר.	הבנת פירמידת הסמכויות.	1	- הנורמה הבסיסית של המשפט המודרני	א. ההלכה - מקורות סמכות
	<u>דברים</u> : יז', ח'-יא'. <u>רמב"ם</u> : הלכות ממרם, א'. הלכות א-ב.	הרצאה ודין.	תורה שבכתב, משנה, תלמודים, מדרשי הלכה, שו"ת.	- הכרת המקורות של המשפט העברי. - הבחנה בין המקורות השונים של	2	- הנורמה הבסיסית של המשפט העברי. - מקורות	

				המשפט העברי.		המשפט העברי. א. המקורות המוסמכים. ב. מקורות היסטוריים. ג. מקורות משפטיים.	
	- ר' יוסף אלבו : ספר העיקרים מאמר ג', פרק כג'. - בבא מציעא, נט' עב': (תנורו של עכינאי)	לימוד הטקסט התלמודי מהכתב.	אמת עובדתית, אמת משפטית.	בסמכות כגורם קובע ובלעדי – הגובר על האמת העובדתית.	3	- מקור הסמכות: א. תורה מן השמים/תורה לא בשמים. ב. אמת אלוקית – אמת משפטית של בי"ד.	ב. סמכות גורמי ההלכה
	- רמב"ן – לא תסור ימין ושמאל ריטב"א, ריה"ל	הצגת הגישות: בחירת הגישה הנראית ונימוק	.	הכרת באפשרות ליותר מאמת משפטית אחת.	1	ג. האם יש אמת משפטית אחת.	
	רמ"א – שו"ע חושן משפט כה' ב'.	הרצאה, דיון	הלכתא כבתראי:		1	- עקרון: הלכתא כבתראי (המקור לעקרון)	
	-רמב"ם - מורה נבוכים, פרק לד'. ר' יצחק – בעל העקידת יצחק.	הצגת תופעות שבהן הדילמה עולה.	פיקציה (של הדיין), הוראת שעה.	הבנת המציאות של התנגשות בין היחיד לכלל המשפט. - פיתוח היצירתיות	2	בעית היושר של היחיד מול הכלל המשפטי. גישות:	ג. משפט ויושר

	בבא מציעא לט'			במצבים של התנגשות.		הרמב"ם, ובעל עקדת יצחק.	
		הרצאה ודיון	הוראת שעה, גזירות ותקנות.	הבנת הצורך בחקיקה מתמדת.	1	- היקף פעילות החקיקה.	החקיקה של חכמי ההלכה
	<p>תלמוד – כתובות מז', עב', משנה – כתובות ד', י', א'. משנה – בבא קמא י', ג'. תלמוד ירושלמי – בק', פל', הג'.</p> <p>גיטין – נה' עא'. רמב"ם – הלכות חובט ומזיק, פז', א-ג. תוספתא – גיטין ד' (ג) ו-ז'.</p> <p>משנה – סנהדרין ד', א'. רמב"ם הלכות עדות ג' א-ב.</p> <p>משנה – שבועות ז', א'.</p>	עבודה בקבוצות – הבנת החוקים והגדרתם מתוך המקורות.	שלום הציבור, תקנת הציבור.	הכרה בסמכות חז"ל לשנות ולהוסיף חוקים בהתאם למציאות החדשה.	4	<p><u>בתקופת הסנהדרין</u>: (תפקידה הכפולים)</p> <p>א. חקיקה בדיני משפחה וירושה (מזונות אשה, מזונות בנות)</p> <p>ב. חקיקה בדיני קניין.</p> <p>ג. חקיקה בדיני חיובים.</p> <p>ד. חקיקה בדיני נזיקין. (תקנת השובים, היזק שאינו ניכר, פטור מנזק בשוגג)</p> <p>ה. חקיקה בדיני ראיות.</p>	החקיקה לתקופותיה השונות

						ו. חקיקה בדיני עבודה.	
--	--	--	--	--	--	--------------------------	--

	<p><u>דברים – ו' ז-ח.</u> <u>רמב"ם הלכות שכנים</u> יב',ה'! <u>בבא מציעא טז',עב'.</u> <u>רמב"ם הלכות אישות</u> כא',ט'!</p>	<p>לימוד הסוגיות מתוך התלמוד</p>		<p>הבנת היכולת לכפות התנהגות מוסרית באמצעות חקיקה.</p>	2	<p><u>בתקופת</u> <u>האמוראים:</u> א. שימוש בעקרון "ועשית הישר והטוב" בחקיקה. (דין בין המיצר, ב. מניעת קטטה.</p>	
	<p><u>כתובות לא', י' /אוצר</u> <u>הגאונים עמ' 210.</u> <u>רמב"ם הלכות שלוחין</u> ושותפין ג', ז'! <u>שמות כב', כד'-כו'.</u> <u>רמב"ם הלכות מלווה</u> ולווה א', ז'! + פרק ב', ב'!</p>	<p><u>השוואה:</u> מקורות תלמודיים/תקנות הגאונים. מציאת השוני, והבנת הרציונאל בשינוי.</p>	<p>מטלטלין, יפויי כוח, הוצאה לפועל</p>		2	<p><u>בתקופת הגאונים</u> א. השוואות מקרקעין למטלטלין לצורך גביית חוב. ב. יפויי כוח (הרשאה מטעם התובע להתדיין עם הנתבע). ג. שבועת "אין לי" בהוצל"פ. ד. תקנות בגירושין ובקידושין.</p>	
	<p><u>יבמות סה', עא'.</u> <u>דברים כד' א-ב.</u></p>	<p>הרצאה ודין</p>	<p>ביגמיה</p>	<p>הכרה במעורבות החברתית והציבורית</p>	2	<p><u>תקנות מהמאה</u> <u>ה-10 עד ימינו:</u></p>	

	שׁוֹת מֵהֶר"ם מְרוֹטֵנְבֵּרְג, קְרִיבֹנָא, רְצ'א.			שֶׁל הֶרְאֻשׁוֹנִים דֶּרֶךְ תִּקְנֹת הַצִּיבּוֹר.		א. תִּקְנֹת רִבְנו גְרֻשׁוֹם (אִיסוֹר רִיבּוּי נָשִׁים, וְגִירוּשֵׁי אִשָּׁה בְּעַל כּוֹרְחָה) ב. תִּקְנֹת מֵהֶר"מ מְרוֹטֵנְבֵּרְג (קִנְס) עַל בְּעַל הַמְכָּה (אִשְׁתּוֹ)
		דִּיּוֹן חֲשִׁיבוֹת כָּל תִּקְנָה	נִישׁוּאֵי בּוֹסֵר	הַכְרָה בְּתֵרוּמַת הַרְבֵּנוֹת הֶרְאֻשִׁית בְּעִיצוּב הַחֻקִּים הַנוֹגְעִים לְעִינֵינִי מִשְׁפָּחָה.	3	<u>תִּקְנֹת הַרְבֵּנוֹת הֶרְאֻשִׁית</u> 1. הַקְּמַת בִּי"ד לְעֵרְעוּרִים. 2. הַכְרָה בַּהוֹרִים מְאֻמְצִים. 3. הַשׁוּוּאָה בֶּן וּבַת, אִישׁ וְאִשָּׁה לְעִנִּיַן יְרוּשָׁה. 4. מִזּוֹנוֹת יְלָדִים (הַרְחָבָה). 5. אִיסוֹר נִישׁוּאֵי בּוֹסֵר.

מבחן מחצית א'

<p>חוק הגנת הדייר (נוסח משולב) התשל"ב 1972 סעיף 20 (א). חוק המקרקעין, התשכ"ט 1969, סעיף 18. פס"ד 41680/05 עמהאן מירב נגד פארק נחשונים.</p>	<p><u>תרגילים : ניסוח</u> חוקים לפורמליסטים וההפך. - מציאת מילות מפתח המייחדים כל צורת ניסוח.</p>	<p>פורמליסטיקה.</p>	<p>- לדעת לנסח חוקים. - לדעת להבחין בין שיטות ניסוח חוקים. - לדעת את היתרונות והחסרונות של כל שיטה.</p>	<p>4</p>	<p><u>פורמליסטיקה</u> <u>בחוק הישראלי:</u> א. הגדרה. ב. שיטות ניסוח חוקים. ג. יתרונות וחסרונות</p>	<p><u>סוגיות</u> <u>במשפט</u> <u>העברי</u></p>
<p><u>שמות - פרק כב' ב'.</u> <u>משנה - בבא קמא ו', ד'.</u> <u>בבא בתרא ב', ו'.</u> <u>משנה - כתובות יב', ד' - (קד', עא')</u></p>	<p><u>דיון - גישות</u> <u>בתלמוד.</u></p>		<p>להבחין בשיטת הניסוח הדווקאני במשפט העברי.</p>	<p>4</p>	<p><u>שיטות הנוסח</u> <u>במשפט העברי</u> א. גישות שונות. ב. שיטת הנוסח הדווקאנית במשפט התלמודי.</p>	<p><u>פורמליסטי</u> <u>קה</u></p>
<p><u>רמב"ם - משנה</u> <u>תורה, הלכות מאכלות</u> <u>אסורות, ב', יא'.</u> <u>משנה - בבא בתרא,</u> <u>ג', א' + כט' עא'.</u> <u>משנה - מנחות ב', ד'.</u></p>	<p>דיון</p>	<p>הלכה למשה מסיני.</p>	<p>להבין מדוע המשפט העברי משתמש בנוסח פורמאלי.</p>		<p>1) הלכה למשה מסיני. 2) שיקוף המציאות. 3) מכשיר (משפטי).</p>	

	<p><u>בבא קמא כ' עא'</u>. <u>רמב"ם</u> - הלכות גזילה ואבידה, ג'ט. <u>שוע'</u> – חושן משפט, כג', סע' ב'.</p>	<p>דיון- הבטים משפטיים לעקרון</p> <p>הרצאה – המצב קודם החוק. דיון.</p>	<p>הנאה, זכות קניינית.</p>	<p>הבנת הבסיס לשלילת הזכות הקניינית.</p>	4	<p>- הגדרת העיקרון. - הבחנה ממקרים אחרים: (זה נהנה וזה חסר, לא נהנה ולא חסר). - הטעמים לעקרון זה. - הנאה ישירה לעומת הנאה עקיפה.</p>	<p>זה נהנה וזה לא חסר</p>
	<p>חוק עשיית עושר ולא במשפט, תשל"ט 1979.</p>	<p>הלוגיקה בחוק</p>	<p>עשיית עושר ולא במשפט.</p>	<p>הבנת הצדק החברתי/מוסרי בחוק עשיית עושר ולא במשפט.</p>	2	<p>- החוק הישראלי "עשיית עושר ולא במשפט" האם תואם את המשפט העברי?</p>	
	<p><u>משנה</u> – כתובות ג', ב'. <u>בבא מציעא</u> – קא', עא'. <u>בבא קמא</u> – נח' עא'.</p>	<p>דיון: הבחנה בין הסוגיות בתלמוד.</p>	<p>פורע חוב, השבחת רכוש.</p>	<p>הבנת ההבחנה בין השבת רכוש למניעת נזק.</p>	3	<p>-מקורות תלמידים בעקרון עשיית עושר ולא במשפט.</p>	

						<p>(פורע חובו של חברו, יורק לשדה חברו, מבריה ארי מנכסי חברו) - הבחנה בין השבחת רכוש מוחשית למניעת נזק.</p>	
	<p>בבא בתרא, יב עב'. פס"ד רוקר. (השופט אנגלרד) - סע' 14 חוק מקרקעין.</p>	<p>דיון: היכולת של חז"ל לכפות התנהגות מוסרית.</p>	<p>מידת סדום.</p>	<p>הבנת היכולת של חז"ל לכפות התנהגות מוסרית או להימנע מהתנהגות לא מוסרית.</p>	4	<p>- הגדרת העקרון. - מקורות תלמודים המשתמשים בעקרון זה. - הבחנה – "כופין על מידת סדום" ל"לפנים משורת הדין". - שימוש בעקרון זה במשפט הישראלי.</p>	<p>כופין על מידת סדום</p>

		- הרצאה. - דיון – המשפט האנגלי לעומת הישראלי לעומת המשפט העברי.		- הבנת הגורם ההרתעתי חוזה בלתי חוקי. - הבנת הגישה של המשפט העברי בהפרדת החלק החוזי מהעבירה	2	- המצבים העיקריים לחוזה בלתי חוקי. - תוקף החוזה. - הגישה האנגלית.	חוזה בלתי <u>חוקי</u>
	בחוק מקרקעין סע' 20. <u>בבא מציעא</u> פרק איזהו נשך.				2	<u>חוזה שאגב</u> <u>ביצועו נעשתה</u> <u>עבירה</u> 1. חוק ישראלי. 2. משפט עברי.	
	- סעיף 30 חוק חוזים + 20 31. - מסכת ראש השנה. - פס"ד הוארד נ' מוארה לה (3) 505. - פס"ד אדרעי נ' גדליהו לו' (4) 281.				4	<u>חוזה שמטרתו</u> <u>ביצוע עברה</u> 1. חוק ישראלי + פס"ד. 2. משפט עברי	

<p>- סעיף 18 א+ב לחוק מקרקעין + סעיף 19. בבא קמא כז' עב+ שו'ת חוות יאיר - סימן קס"ה.</p> <p>בבא מציעא, קא' עב'. רמב"ם: הלכות שכירות ז' ז'! פס"ד רוזנשטיין נ' סולומון</p>	<p>דיון – האם זה לא נוגד את מהות המשפט? התועלת מחוק זה! בעד ונגד.</p>	<p>הסגת גבול.</p>	<p>-הבנת העילות לבצע דין עצמי. -הבנת המשמעות של עיתוי השימוש בדין עצמי.</p>	<p>6</p>	<p>- הגדרה. - במשפט המודרנית הבחנה בין 2 מצבים. - המשפט העברי. -הבחנה – מקום שיש לו הפסד למקום שאין בו הפסד. - מקורות תלמודיים. - האם יש הבחנה בין התחום הממוני-אזרחי לבין התחום הפלילי-עונשי? (משפט עברי- מודרני). -הסגת גבול.</p>	<p>עשיית דין <u>עצמית</u></p>
--	---	-------------------	---	----------	---	-----------------------------------

<p>חוק השליחות סע' 1+2. <u>תוספתא</u> : קידושין פרק ד' הלכה א'. כתובות: דף צח' עא'.</p>	<p>הרצאה</p>	<p>זיהוי (שולח-שליח) תורת הכוח. פיקציה (של הדין)</p>	<p>הבנת הפיקציה המשפטית-בשליחות.</p>	<p>6</p>	<p>- הגדקת החוק הישראלי-חוק שליחות. - רעיון השליחות : <u>תיאוריות</u>: א. תורת הזיהוי (במשפט הישראלי ובמשפט עברי). ב. תורת הכוח (במשפט הישראלי ובמשפט עברי) ג. תורת החוזה (רק במשפט הישראלי)</p>	<p>שליחות</p>
<p>סעיף 6 – חוק השליחות פס"ד <u>פרמינסקי נ' סנדרוב</u> פד' כד' (2) 254. <u>כתובות</u>, צח עב', צט, עא'. <u>רמב"ם</u> הלכות שלוחין שבדין פרק א' הלכה ב'.</p>	<p>הרצאה + דיון על פס"ד.</p>	<p>הרשאה חריגה, זכין לו לאדם שלא בפניו.</p>	<p>הבנת הגורם מהניתוק שבין השליח לשולח במקרים אלה.</p>	<p>4</p>	<p>- פעולה ללא הרשאה/חריגה מהרשאה. א. החוק הישראלי לעומת המשפט העברי. ב. טעות השליח- במשפט העברי.</p>	

	קידושין מב.						
--	-------------	--	--	--	--	--	--

						ב. המחאת זכות של הנושה לערב. - ריבוי ערבים - שערבו לחוב אחד.	
--	--	--	--	--	--	---	--

מבחן בגרות – מגמת חוק ומשפט
יחידה 1- המשפט העברי

משך הבחינה: שעה וחצי
אין להכניס חומר עזר

חלק ראשון / 40 נקודות

שאלה מס' 1

- א. שתי חברות ביטוח – "דוד" ו "יהונתן" – ביטחו במשותף את רכושו של ראובן. היקף הרכוש לא היה ידוע בעת חתימת ההסכם. לפי דרישת ראובן ביקשו החברות הנ"ל מחברת הביטוח "יהודה" לקבל על עצמה להיות ערב להתחייבותן. לאחר בדיקת הקף הרכוש המדובר נענתה חברת "יהודה" וקיבלה על עצמה ערבות להתחייבות הנ"ל.
- פרצה שריפה וביתו של ראובן נשרף כליל. עתה תובע ראובן את כל שלוש חברות הביטוח לפצותו על הנזק שנגרם לרכושו. החברות מתנגדות לתביעתו. – פרט וחווה דעתך על העילות בהן יכולות החברות הנזכרות להיתלות כדי להימנע מתשלום הנזק לראובן.
- ב. חברת הביטוח "דוד" מבקשת מחברת "יהונתן" לנהל את המו"מ עם ראובן גם בשמה. במהלך המו"מ "נשבר" נציג חברת "יהונתן" והסכים לחלק מתביעותיו של ראובן. חברת "דוד" מתרעמת על כך ומבקשת להתנער מן הסיכום שהושג – חווה דעתך!

חלק שני / 30 נקודות

ענה על 6 שאלות מתוך 8. (5 נק' לכל שאלה)

- א. מהן ההבחנות בין הלכה "דתית" להלכה משפטית?
- ב. מהן מקורות המשפט העברי? פרט.
- ג. בהתנגשות בין אמת אלוקית מול אמת משפטית (דעת רוב), מי המכריע. ה' כח'.
- ד. מדוע המשפט העברי עשה שימוש רב בשיטת הנוסח הפורמליסטי?.

- ה. "זה נהנה וזה לא חסר" אילו 2 נסויות מתנגשים בעקרון זה, ומהי ההצדקה לעקרון?
- ו. "כופין על מידת סדום" ו "לפנים משורת הדין" הינם עקרונות מוסריים, מה ההבדל ביניהם?
- ז. מה המשותף ומה השונה בין המשפט העברי למשפט הישראלי בעניין חוזה בלתי חוקי?
- ח. מהי ערבות? ומכוח מה נוצרת הערבות?

חלק שלישי / 30 נקודות

הקף את התשובה הנכונה: ענה על 5 שאלות, כל שאלה 6 נקודות

1. גישה פוניביסטית הינה:

- א. הרואה באופן חיובי כל חשוד עד שלא הוכחה אשמתו.
- ב. הרואה במוסר כחלק אינטגרלי במשפט.
- ג. הרואה את השופט כגורם המרכזי בעיצוב המשפט.
- ד. הרואה בחוק של הריבון כקובע מעל הכל.

2. עקרון "הלכתא כבתרא" הינו –

- א. פוסקים הלכה עפ"י דעת הרוב.
- ב. ההלכה על פי חכמי המוסר.
- ג. ההלכה כמו החכמים האחרונים

3. איסור "ביגמיה" הוא –

- א. אסור להכות אשה.
- ב. אסור להפלות בין הילדים לענין ירושה.
- ג. אסור לשאת יותר מאשה אחת.
- ד. אסור להתגרש יותר מפעם אחת.

4. "זה נהנה וזה לא חסר" פטור רק כאשר:

- א. המהנה לא חסר כללי.
- ב. הנהנה הודיע על כך למהנה קודם.
- ג. מדובר במטלטלין בלבד ולא במקרקעין.
- ד. הנהנה חברו של המהנה.

5. "בחזוזה בלתי חוקי" הגישה האנגלית מעילה בת עמלה לא תצמח

זכות תביעה המשפט הישראלי הולך בגישה זו:

- א. המשפט העברי חולק לחלוטין על גישה זו.
- ב. אין התייחסות לכך במשפט העברי.
- ג. כל התשובות אינן נכונות.

6. "עמלה ללא הרשאה" מתייחסת ל –

- א. התנהגות לא נאה של עובד מדינה.
- ב. שליח שעשה פעולה משפטית על דעתו.
- ג. שליח שנתן לשליח לבצע פעולה אסורה.
- ד. פעולה שלא מחייבת תשלום.

בהצלחה

מבחן בגרות: מגמת חוק ומשפט
יחידה 1 – משפט עברי

שאלה מס' 1 40 נקודות, כל חלק 20 נק'.

א. ראובן הוא בעליה של דירה קטנה, העומדת ריקה. הוא איננו מתכוון להשכירה לאיש. שמעון, עולה חדש, זקוק בדחיפות למגורים. שמעון מגיש תביעה נגד ראובן ומבקש לכפות עליו להתיר לו את המגורים בדירתו הפנויה. – חווה דעתך עפ"י מקורות המשפט העברי. (ציין את הדרכים הבאות בחשבון לעניין זה וחווה דעתך על כל אחת מהן).

ב. יהודה, אף הוא עולה חדש במצבו של שמעון, לא הגיש נגד ראובן תביעה כל שהיא, אלא הקדים ונכנס לגור בבית ללא רשות. משנודע הדבר לראובן פנה אל יהודה ודרש ממנו לפנות מיד את הבית. יהודה לא נענה והמשיך לגור בדירה עוד כחצי שנה. עתה מגיש ראובן, הבעלים, תביעה נגד יהודה הפולש לתשלום שכר ראוי.

חווה דעתך עפ"י מקורות המשפט העברי.

ב ה צ ל ח ה !

חלק שני / 30 נקודות

ענה על 5 מתוך 7 השאלות הבאות. (6 נק' לכל שאלה)

1. יש הסוברים כי המוסר הינו חלק אינטגרלי מהמשפט העברי. חווה דעתך!
2. בחר 2 תקנות מהתקופות השונות, והסבר במה היא חורגת מהדין המקורי?
3. נסח 2 חוקים כאשר אחד מהן + נוסח בשיטה פורמליסטית והאחר לא. (שים לב למילות המפתח של כל שיטה).
4. הסבר בלשונך את החוק "עשיית עושר ולא במשפט", כתוב לפחות 2 דוגמאות מהתלמוד הקשורים לחוק זה?
5. מהי ההצדקה לחוק המאפשר "עשיית צדק עצמית"?
6. מה ההבדל בין חריגה מהרשאה לבין פעולה ללא הרשאה, הן במקרה והן בדין העברי והישראלי.
7. מכוח מה זכאי ערב לשיפוי מהחייב תשלום ששלם לנושה?

חלק שלישי

ענה על 5 מתוך 6 השאלות: 6 נק' לכל שאלה

1. עקרון המשפטי העליון, פרושו:

- א. בימ"ש העליון הוא האחראי לביצוע החוק.
- ב. החוק הוא המחייב, והוא מעל כולם.
- ג. בימ"ש העליון אינו כפוף לכנסת.
- ד. הצדק המשפטי כערך עליון.

2. פיקציה של הדיין – פירושו –

- א. שינוי המציאות העובדתית ע"י בימ"ש.
- ב. טעות של הדיין (שופט) בגילוי האמת העובדתית.
- ג. כאשר השופט מחליט על דרך הפשרה.
- ד. שופט שאינו מוסמך לשפוט.

3. ניסוח חוק בשיטה פורמליסטית נכונה היא :

- א. קביעת מסגרת ברורה וחד משמעית לפעולות מותרות ואסורות.
- ב. אינה מצריכה שקול דעת לשופט.
- ג. בהרבה מקרים משקפות את המציאות.
- ד. כל התשובות נכונות.

4. "כופין על מידת סדום" זהו עקרון –

- א. לא מוסרי כלל, שנוהגים אותו במשטר דיקטטורי.
- ב. מוסרי מאוד אך אינו מחייב.
- ג. חופף בדיוק לעקרון "לפנים משורת הדין".
- ד. מוסרי מאוד, והוא מחייב מבחינה משפטית.

5. "שלוחו של אדם כמותו" משמעותו היא :

- א. בענין קיום מצוות בלבד.
- ב. השולח והשליח שווים לעניין הזכויות והחובות.
- ג. השליח צריך להיות עם תכונות כמו השולח.
- ד. השליח יכול לבצע פעולה משפטית עבור השולח.

6. "בערבות" ישנן 3 צדדים.

- א. מלווה, לווה, בנק.
- ב. נושה, ערב, מלווה.
- ג. חייב, ערב, נושה.
- ד. ערב, לווה, חייב.

בהצלחה